

Westra Wermlands Sparbank 150 år 1856 - 2006

Gösta Olofsson

Sparbanksrörelsen

När sparbanksrörelsen drog genom landet i början av 1800-talet var det i välgörande syften. Framför allt var den ett led i fattigdomsbekämpningen och ett medel att nedbringa behovet av fattigvård. Den bakomliggande tanken var att fattigvårdsbehoven skulle minska i framtiden om mindre bemedlade gavs möjligheter till regelbundet sparande och fick ränta på insatta medel.

Den första sparbanken grundades i Göteborg 1820. Vid den tiden fanns inga lagar som reglerade sparbanksverksamhet, vilket gav styrelsen för Göteborgs Sparbank fria händer att skriva ett för tiden mycket radikalt reglemente, som i sin anda blev stilbildande i hela landet för den snabbt växande sparbanksrörelsen. I strid med överhetens intentioner utsåg man t.ex. samtliga styrelseledamöter och tog sig rätt till självstyre och inflytande över kapitalbildningen och kreditgivningen inom sitt verksamhetsområde. Principen om självständiga, lokala sparbanker var för alltid knäsat. Sparbankerna var länge dominerande i landet. Den första affärsbanken, Skånska Privatbanken, grundades 1831.

Lagar

Sparbanksverksamheten var länge helt oreglerad. 1875 kom en enkel Kungl. förordning som behandlade basala inslag i verksamheten som revision, reservfond och offentlig tillsyn. Första sparbankslagen som kom 1892 fick en olycklig utformning för sparbankerna, som i praktiken uteslöts från kreditgivning till företag. Följande lagar 1923 och 1955 ändrade inte i grunden på detta. 1955 års lag öppnade dock för möjligheter till strukturförändringar och fusioner för sparbankerna. 1969 års lag undanröjde dock detta för sparbankerna allvarliga konkurrenshinder. Den innebar att affärsbanker, sparbanker och jordbrukskassor fick möjligheter att fullt ut konkurrera med varandra.

Sparbanksrörelsen en framgångssaga

Framgången för sparbanksrörelsen i landet var exemplös. Mellan åren 1820-1833 grundades 30 sparbanker. Största tillväxten av sparbanker ägde rum åren 1865-1885 under vilken period omkring 200 sparbanker bildades. Som mest fanns det 498 sparbanker i landet, året var

1928. Med 1955 års lag öppnades för fusioner av sparbanker. Det ledde dock inte till någon dramatisk sammanslagning av sparbanker. Fortfarande 1960 fanns det 434 sparbanker i landet.

Westra Wermlands Sparbank bildas

Efter initiativ av apotekaren Johan Wilhelm Blomén i augusti 1854 till bildande av en sparbank i köpingen Arvika påbörjade Westra Wermlands Sparbank sin verksamhet den 2 augusti 1856. Initiativtagaren Blomén upplät också ”lokal” för verksamheten första åren i sitt apotek vid torget.

Vid tiden för sparbankens grundande var köpingen Arvika en betydande ort för handel och hantverk. Industrialismen hade ännu inte tagit fart. Verkligt betydande företag på den tiden var fortfarande de många bruken i Arvikabygden. Särskilt tydligt visade sig detta vid tecknandet av grundfonden första året. Bruks- och sågverksägarna i trakten tillsköt två tredjedelar av kapitalet till bankens grundfond.

Bankens första årtionden var tuffa. Lånebehoven översteg vida insatta medel. Även om banken sköttes mycket professionellt och med rigorösa säkerhetskrav skall det också sägas att i banken rådde en ”ur hand i mun-ekonomi”. Om detta vittnar ofta återkommande formuleringar i protokollen om att lån beviljas ”i mån av inflytande medel” eller ”om Bankens kontanta behållning så medger”. För att hålla det hela flytande nödgades styrelsen vidta olika operationer. Bl.a. ansöka om kreditiv i andra banker, begränsa lånebeloppens storlek samt också ”att penningar skulle tills vidare mottagas till större belopp än stadgarna medgiva”.

Under 1890-talet stabiliserades bankens situation och hygglig harmoni började råda mellan inlåning och utlåning. När sparbanken gick in i 1900-talet låg såväl insättarbehållningen som utlånade medel på närmare två miljoner kronor och reservfonden uppgick till drygt 100 000 kronor.

Banken bygger eget hus

Lokalmässigt förde banken länge ett kringflackande liv. Den hade ”contoir” på olika platser i köpingen. 1906 beslöt banken att bygga ett eget hus och förvärvade för den saken tomten 88 vid västra sidan av torget. Som arkitekt för projektet anlätades Adrian Peterson i Göteborg. Byggnationen på tomten påbörjades i maj 1907 och på våren 1910 stod den för sin tid och fortfarande mycket ståtliga byggnaden vid torget färdig att tas i bruk. I mitten av 1960-talet gjordes en tillbyggnad av bankfastigheten. Den delen av byggnaden benämnes i dag som ”60-talshuset”.

Det omvälvande 1900-talet

Med 1900-talet bröt industrialismen fram definitivt och grundlade växande välstånd. För att i allt väsentligt ha varit en lokal aktör integrerades sparbanken alltmer i en samhällsutveckling med positiva förtecken. Men där var också vanskliga tider. Sparbanken fick strax manövrera sig igenom världskrig och kriser, som naturligtvis satte den på prov.

Låt oss när vi betraktar den nya tiden i ett sammanhang säga några allmänna ord om sparformerna i utvecklingen av sparandet – inlåningen – som naturligtvis varit och är både ryggrad och röd tråd i bankverksamheten. När Westra Wermlands Sparbank började sin verksamhet fanns endast motboken. Under 1900-talet utvecklades en väldig flora av olika sparformer. Självfallet skapade sparbankerna sina egna sparformer men olika sparformer kom också till på statliga initiativ och folk rörelsernas initiativ. Och alla administrerades de av bankerna. Nämnas kan bl.a. Sparklubbens verksamhet, Bostadssparandet, Premiesparandet, Allmänna lönsparandet, Sparbankskontot, Allemanssparandet och Miljonkontot. I detta sammanhang får naturligtvis inte glömmas skolsparandet, till vilket sparbanken tog första initiativet redan 1882.

Under första halvan av 1900-talet drabbades landet direkt och indirekt av världskrig, fredskris och depression. I sammanfattning av allt detta klarade sig banken bra. Under första världskriget sjönk insättningarna något till en början men ökade sedan kraftigt. Den följande fredskrisen och depressionen satte tydliga spår i räkenskaperna. Åren 1920-1924 sjönk insättningarna på årsbasis från 1,7 miljoner kronor till 1,1 miljoner kronor. Därefter vände utvecklingen uppåt rejält. 1928 sattes nytt rekord i insättningarna med 2,2 miljoner kronor. Sammantaget uppgick insättarnas kapital till 10,4 miljoner kronor. Det sammanlagt utlånade beloppet till allmänheten uppgick samma år till 7,5 miljoner kronor.

I början av 1930-talet drabbades västvärlden av depression. Insättningarna i banken dalade igen. 1932 var de nere i 1,5 miljoner kronor på årsbasis. Men därefter kröp de stadigt uppåt för att 1936 passera två-miljonersstrecket. 1938 uppgick insättarnas kapital till 14,3 miljoner kronor, det sammanlagt utlånade beloppet till allmänheten till 10 miljoner kronor och Reservfonden till 1,0 miljoner kronor.

1936 övertog sparbanken Karlstads Sparbanks filialkontor i Arvika.

Andra världskriget innebar många besvärigheter för banken. Inte minst av praktisk natur. På styrelsemötena diskuterades återkommande frågor som skyddsrum, mörkläggnings- och evakueringsplaner. Och till sparbankerna i såväl Örebro som Arboga överfördes värdehandlingar från sparbanken i Arvika. Arboga var f.ö. planerad evakueringsort för sparbanken i Arvika.

Trots alla besvärligheter som den tiden förde med sig påverkades inte insättningarna negativt alls. Tvärtom ökade dessa rejält för att vid krigsslutet uppgå till 5 miljoner kronor på årsbasis. Insättarbehållningen uppgick till 20,3 miljoner kronor och det sammanlagt utlånade beloppet till allmänheten till 13,4 miljoner kronor. Reservfonden var oförändrad med 1,0 miljoner kronor.

Efterkrigstiden

Nedan följer några viktiga händelser och årtal i sparbankens historia under andra halvan av 1900-talet. Historie-skrivningen avrundas med några axplock under egna rubriker.

Allt sedan 1870-talet hade kamreraren varit bankens chefstjänsteman. Tjänsteställningen som verkställande direktör inrättades 1949. Tjänstens förste innehavare var Fredrik Olsson.

1962 öppnades nytt avdelningskontor i Edane.

1967 började löneutbetalningar administreras genom sparbanken. Första företaget med den nya ordningen var Malmsjö Piano.

Från 1967 erbjöd sparbanken också fullständig notariatverksamhet.

1969 trädde den lag i kraft som sparbankerna länge väntat på. Den innebar att affärsbanker, sparbanker och jordbrukskassor fick konkurrera med varandra på lika villkor. För sparbanken innebar detta bl.a. att en helt ny marknad blev tillgänglig: företagssektorn.

Första uttagsautomaten ”Minuten” installerades i Arvika 1978. Nästa generation av uttagsautomaten, ”Nya Minuten”, installerades 1987.

Sparbanksgiroet lanserades 1981. Det var avgiftsfritt och konstaterades 1983 ha blivit en succé.

I november 1982 invigdes Nya Sparbanken i Åmotfors och 1984 uppfördes ny bankfastighet i Charlottenberg och i Arvika öppnades kontor i Greven.

Den 1 april 1989 invigdes nya bankkontoret i Edane.

Den 1 oktober 1989 övertog Westra Wermlands Sparbank Sparbanken Alfas kontor i Koppom. Kontorets inlåning på 30,6 miljoner kronor och utlåning på 19,7 miljoner kronor bidrog till en avsevärd volymtillväxt i banken.

I början av 90-talet introducerades Datasvarsanläggningen, med vilkens hjälp kunderna lätt kunde informera sig om banktjänster och egna affärsangelägenheter med banken.

I slutet av 90-talet nådde högteknologin nya höjder i sparbanksrörelsen. Efter ett par år med försöksverksamhet lanserades Internetbanken i maj 1998.

Sparbankernas Riksförbund

Under 70-80-talen uppstod en dragkamp mellan å ena sidan de större sparbankerna och å andra sidan de medelstora och mindre. De större bankerna och centrala or-

gan efterlyste större inflytande och inte minst ökad fusionstakt. Såväl Bankinspektionen som Svenska Sparbanksföreningen uttalade stöd för dessa fusionsinriktade och centralistiska strävanden. Detta ledde till stark oro bland de mindre bankerna men också beslutsamhet att försvara oberoende och handlingsfrihet.

I augusti 1985 fattades principbeslut om att bilda en intresseorganisation för mindre och medelstora sparbanker. Formellt bildades det nya förbundet på Elmia i Jönköping den 26 november samma år. En av bankerna som valde det nya förbundet var Westra Wermlands Sparbank. Namnet på förbundet blev Fristående Sparbankers Riksförbund (FSR). Den 31 maj 2005 ändrades namnet till Sparbankernas Riksförbund (SR).

Förre VD:n i Westra Wermlands Sparbank, Ulf Christoffersson, är ordförande i förbundet fr.o.m. 2005.

Den stora fusionen

Sparbanken Sverige bildades 1992. 90 sparbanker – FSR-bankerna – valde då att vara fristående banker och i stället samarbeta med Sparbanken Sverige. Samma år ombildades föreningsbankerna till sammanhållet bankaktiebolag. 1997 bildades FöreningsSparbanken genom samgående mellan Sparbanken Sverige och Föreningsbanken.

Förvärv av bankkontor

I samband med bildandet av FöreningsSparbanken förvärvade de fristående sparbankerna i de flesta fall Föreningsbankens kontorsrörelse på sin ort. Under 1998 förvärvade Westra Wermlands Sparbank fem kontor av FöreningsSparbanken: f.d. föreningsbankskontoren i Arvika, Koppom, Töcksfors och Årjämg samt f.d. sparbankskontoret i Årjämg.

Det totala förvärvet omslöt 1,4 miljarder kronor. Sparbankens reservfond uppgick vid årets slut till 342,5 miljoner kronor. Antalet anställda ökade med motsvarande 25 helårstjänster. Bankens personalstyrka motsvarade vid årets slut 91 helårsarbetare.

Den framgångsrika banken

Under efterkrigstiden fram till jubileumsåret 2006 har Westra Wermlands Sparbank haft framgång och tillväxt som av många betraktare karakteriseras som exemplös. I nominella siffror 1950 var behållningen av inlånade medel 28,2 miljoner kronor och den samlade utlåningen 24,7 miljoner kronor.

2005 var behållningen av inlånade medel 2,7 miljarder kronor och förmedlat sparande i Robur värdepappersfonder 1,4 miljarder kronor. Utlåningen till allmänheten var 2,8 miljarder kronor och förmedlade fastighetskrediter till Spintab (Sparbankernas Inteckningsaktiebolag) var 1,9 miljarder kronor. Reservfonden uppgick vid årets slut 2005 till 754,3 miljoner kronor.

Svenskt kvalitetsindex (SKI) är ett system för att mäta och analysera hur kunder och användare bedömer varor och tjänster i Sverige. Under hösten 2004 genomfördes en mätning av *privatkundernas* värdering av de fristående sparbankerna. I studien jämfördes dessa med gruppen ”Storbank”. Bankerna mättes inom sex områden och enligt rapporten var SR-bankerna överlag bättre än ”Storbanken”.

I en klass för sig bland SR-bankerna stod Westra Wermlands Sparbank, som fick bästa betyget på fem av områdena, bl.a. på det generellt viktigaste: Kundnöjdhet.

2005 var banken representerad i en SKI-mätning grundad på *företagskundernas* värderingar. Även i den mätningen intog Westra Wermlands Sparbank förstaplatsen vad gällde Kundnöjdhet.

Banken som bryr sig om bygden

Omsorgen om bygden och dess invånare har alltifrån grundandet varit sparbankens ledstjärna. Inte bara i ord utan också i handling. T.ex. har säkert alla Arvikabor och många västvärmlänningar i minne den stora översvämningen år 2000. Tack vare sparbankens resoluta ingripande i försäkringsdelen kunde mycket allvarliga ekonomiska besvärligheter undvikas för såväl många enskilda människor som företag.

Men det var inte första behjärtansvärda insatsen. I mer än hundra år har sparbanken delat ut medel till, som

man till en början uttryckte saken, välgörande och allmännyttiga ändamål. Det gällde bl.a. den tidiga hälso- och sjukvården och skolorna. Bidrag till julinsamlingar utvecklades till en tradition.

I dag har denna hjälp till självhjälp det moderna namnet Sponsring. Westra Wermlands Sparbank stöder varje år ”Idrott, kultur och samhälle” inom sitt verksamhetsområde med betydande belopp.

I Jubileumsskriften 1955 efter 100 år av framgångsrik verksamhet uttryckte sig styrelsen så här om sparbanken:

”Den går in i sitt andra sekel med större resurser och bättre förutsättningar än någonsin att tjäna bygden och dess invånare. Ty bygdens bästa har städse stått och kommer städse att stå i förgrunden av dess verksamhet”.

Westra Wermlands Sparbanks resurs- och avsiktsförklaring kan knappast formuleras bättre och tydligare femtio år senare.

Sparbankens styrelse 2006

Lennart Berglund, Ann-Mari Brodin, Kjell Gustafsson, Rolf Gustafsson, ordf., Övind Neiman, VD, Roland Netzell, Bo Schröder, v. ordf., Jennie Ståhl och Kenneth Wåhlund. Birgitta Arvidsson och Yvonne Norbäck, personalrepr.